

Lånekarta

Varje röd bokstav är utmärkt med tavla i naturen. Blå linje anger kulturstigens sträckning
Tack för att Du lägger tillbaka kartan i brevlådan!

TOMASBODA

100 m

Kartteckenförklaring

	Öppen mark		Brant, stup
	Skog		Sankmark, mosse, myr
	Gles skog, buskar		Torvgrav
	Gångstig		Bäck, dike
	Gräns		Källa, brunn
	Telefonledning med stolpmärkning		Sjö
	Stenmur		Höjdkurva med lutningsstreck, ekvidistans 2 m
	Odlingröse		Höjd över havet
	Beståndsgräns		
	Byggnad		
	Husruin		
	Kolbotten och kojruin		

Kompletterat särtryck ur boken "Ett besök vid Tomasboda" av Lappo Lindblad/Arne Yngström
Vill Du veta mer, **köp boken** av Föreningen Kilsbergsstugan 019-280408 eller i Kilsbergsstugan
Pris: 30 kronor

Kartan visar dig den rätta platsen

Grundtanken med denna bok är att den skall läsas "direkt på plats".
Kartan hjälper dig att exakt hitta de olika platser som text och bilder skildrar.

A Den märkliga muren.
Text sid 31, högra spalten, fjärde stycket. Bild 26.

B Wägerstorpets vallgata slutar vid grinden,
där korna släpptes att beta i skogen.
Här stod de också o väntade när det var dags
för mjölkning. Grinden har tillverkats
av Edvin Isaksson, född i Rustorpet.

C Vallgatan. Text sid 34. Bild 23 och 24.

D Här stod Wägerstorpets vagnsskjul. Bild 23.

E Grunden efter Wägerstorpets sista ladugård. Djurens
plats var i norra änden. Än i dag ser man hästvandrings-
ens rundning, där centrumstenen fortfarande ligger på
sin plats. Text sid 7, sista stycket. Se även sid 17.

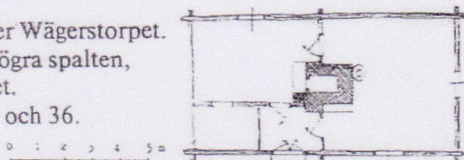
F Här uppe på höjden var det åkermark förr.

G Område med torvgravar.
Text sid 16, vänstra spalten, femte stycket.

H Här var en gång ett litet hus med plats för en gris.

I Grunden efter ett av de första husen vid Wägerstorp.
Text sid 7, högra spalten, sjätte stycket.

J Grunden efter Wägerstorp.
Text sid 7, högra spalten,
andra stycket.
Bild 2, 7, 27 och 36.

K Ruinen efter Wägerstorpets jordkällare.
Text sid 7, högra spalten, tredje stycket.

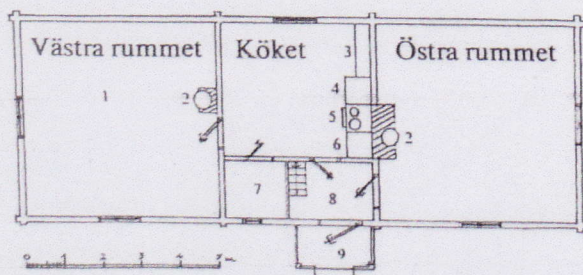
L Grunden efter ett mindre hus. Wägerstorpets smedja?

M Stenmur i 1859 års ägogräns. Text sid 31.

N Här låg en bastu för torkning av lin och säd.

O Tre stenar i rad, som markerar 1859 års ägogräns.
En enstaka sten betyder ingenting, två stenar intill
varandra är inget ovanligt och bevisar ingenting, men tre
stenar på rak linje har tillkommit av människohand och
visar att här går en gräns.

P Här låg Rustorpets mangårdsbyggnad. Text sid 7, vänstra
spalten, sista stycket. Bild 5, 6, 10, 15, 27 och 36.

1 Tidigare utrymme för ved o dyl.	6 Spishäll
2 Bergslagskamin	7 Skaffer
3 Köksskåp	8 Förstuga med trapp till vinden
4 Diskbänk	9 Färstuvist
5 Vedspis	

Q Här fanns en torvlada i anslutning till R.
Bild 5.

R Torvgravar.

Det var förr mycket vanligt att man från en närbelägen mosse tog upp torv, som användes till stallströ. Sommartid togs torven upp med en vass spade. För att den skulle torka lade man den endera på högkant intill torvgraven eller också lades den i en för ändamålet uppförd hässja. Sedan torven torkat, kördes den hem till gården. Inte så sällan byggde man en torvlada i anslutning till torvtaget. Där lades torven in och hämtades sedan vid behov.

S Enligt 1806 års karta låg här en liten byggnad, som möjligen var en smedja. Huset finns inte på 1859 års karta, men enligt vad som berättats uppfördes senare en smedja här, troligen av Karl Jansson.
Se punkt 12 på sid 10.

T Ruinen efter en jordkällare med överbyggnad.
Text sid 12, högra spalten, tredje stycket. Bild 5, 27 och 36.

U Grunden efter Rustorpets nya ladugård.
Text och skiss sid 21. Bild 5, 27 och 36.

V Grunden efter Rustorpets gamla ladugård.
Text och skiss sid 7. Bild 1, 5, 12, 15, 27 och 36.

X Gräns mellan Rustorpet och Kilsbergsstugan. En telefonledning till brandtornet följer gränsen.

Y Gamla vägen till Wägerstorp och Rustorpet.

Z Grunden efter Kilsbergsstugans ladugård.
Text sid 17, högra spalten. Bild 5, 8, 27, 29 och 36.

Å "Farfars kulle". En liten jordhög, uppkommen på okänt sätt.

Ä Kilsbergsstugan.
Text sid 11, 17-18, 22-25, 28-29 och 38. Bild 5, 13, 17, 20, 21, 27, 30, 31, 34 och 35.

Ö Grunden efter Scoutstugan, Karl Janssons fördelsmanstuga. Se punkt 22 på sid 18.
Text sid 12, högra spalten, sista stycket och 18, högra spalten. Se omslagsbild och bild 9, 32 och 33.

AA Synliga grundrester efter den rivna delen av stallbyggnaden (BB).

BB Kvarvarande del av stallbyggnaden till Kilsbergsstugan.
Text sid 17, högra spalten, andra stycket. Se omslagsbild och bild 5 och 27.

CC Scouternas fotbollsplan.
Text sid 38, högra spalten, andra stycket. Bild 29.

DD Här finns stora stenrösen, s k odlingsrösen, vilka ger oss en tankeställare om den odlarmöda, som forna torpare fick utstå.

EE Nedanför den branta backen fanns kålrots- och rovländ. Det var en mycket lämplig plats med tanke på såväl södersol som lä för nordanvind.

SS Skulpturstig

SP Skulpturplats

Maj 2010

Kulturstig i Tomasboda

Beskrivning

Tomasboda var förr en liten by. Nu finns endast Kilsbergsstugan kvar. Tomasboda döljer mycket av kulturintresse, minnen som vi tycker bör skyddas och bevaras för eftervärlden.

Föreningen Kilsbergsstugan har lämnat sitt bidrag genom att märka upp denna stig som passerar de flesta intressanta platserna.

Kulturstigen är 2 km lång och börjar vid flaggstången norr om Kilsbergsstugan.

Följ stolpar med **blå** markering i högervarv så kommer du förbi eller nära intressanta kulturminnen i den ordning de nämns i beskrivningen.

Vill Du veta mera?

Den information som lämnats i detta blad har till stor del tagits från Lappo Lindblads och Arne Yngströms bok **"Ett besök i Tomasboda"** 1985. Där finns mycket mer att hämta. Boken finns att köpa för **30:-** kronor i Kilsbergsstugan eller direkt från Föreningen Kilsbergsstugan, telefon 019 28 04 08.

Bildhänvisningar i texten nedan avser bilder i ovannämnda bok.

Markering Plats

Beskrivning

Översikts-
tavlor

Flaggstången Tomasbodas historia i korta drag.

Man vet att Tomasboda 1661 var ett **kronobergsmanshemman** i Klockarhyttans hyttelag. Staten ägde marken och brukaren var skyldig att idka gruvdrift och/eller hytteverksamhet mot befrielse att hålla knekt.

Klockarhyttan vid Klockhammar anlades troligen på 1300-talet. Fanns Tomasboda då? Var det senare med Gustav Vasas eller Karl IX's stöd?

I skattelängd för Blackstahyttan nämns att det fanns nybyggare i Tomasboda 1621.

Troligen kom Tomasboda till omkring **1615** genom svedjebruk, som så småningom över gick till odling.

Hette förste nybyggaren Tomas?

Förste dokumenterade ägare hette Daniel Nilsson 1690.

Med åren odlades mer mark upp. Fler kunde få sin försörjning. Tomasboda friköptes troligen på 1800-talet.

1784 delades Tomasboda i två fastigheter till de som nu kallas Rustorpet o Wägerstorpet

1883 delades Rustorpet i två fastigheter. Kilsbergsstugan byggdes.

1896 byggdes undantagsstugan (Scoutstugan) vid Kilsbergsstugan (flyttad från källaren där "Vandrarens kapell" nu ligger).

Nu startar vi vår rundvandring

Låna gärna en karta ur brevlådan.

<u>Markering</u>	<u>Plats</u>	<u>Beskrivning</u>
Stolpar med markering	Fägata	Följ stolparna med blå rand. Vid Bergslagsleden gå norrut (höger). Efter ca 50m ser ni på vänster sida en stenmur. Här gick "fågatan" från skogen till Kilsbergstugans ladugård.
Z	Kilsbergsst.	Grunden till Kilsbergstugans ladugård syns till vänster med fähuset i söder, lada och loge norr därom. Bild 5,8,27,29 o 36. Ibland ordnade ungdomarna dans på det rengjorda ladugårdsgolvet. Observera "vandringen" med särskild beskrivning. Tre fanns i Tomasboda.
Å	Tjärn	Här stod ofta vatten. Om våarna brukade barnen ta sig ett dopp. Kallades "Farfars sjö".
T	Rustorpet	Jordkällare..Gå gärna in i källaren och se det fina stenvälv. Se bild 5, 27 o 36. Åt väster anas Västra mossen. Där bröts torv, ofta enligt avtal med Kilsbönder på 50 år. Torvgravar (R) och rester av en torvlada (Q), finns norr om stigen som förr ledde till utsiktstornet. Vid en liten kulle åt nordväst ser man en skylt, S, som markerar platsen för Rustorpets smedja. På grund av brandrisken placerades smedjorna långt från annan bebyggelse. "Vandrarens kapell" uppfördes hösten 2009. Idén kom från den 2008 avlidne Edvin Isaksson, född och uppvuxen på denna gård i Tomasboda.. Huset, som ritats av arkitekten Mikael Ekegren, skall vara öppet året runt som raststuga. Tidigare fanns på samma plats en liknande byggnad som magasin för redskap och säd, sommartid även bostad för de yngre. Byggnaden flyttades 1896 och blev stommen till Scoutstugan
U	Rustorpet	Grunden till nya ladugården byggd 1921 av Karl Isaksson. Bild 5, 27 o 36 Gå runt och titta på var korna, hästarna och grisarna stod. Se resterna av de maskiner som fanns när ladugården brändes. I norra änden av ladugården låg loge och lador. "Dass" bakom ladan. Se brunn och rester av tröskvandringen. Ladugården brändes 1965.
V	Rustorpet	Gammal lada. Bild 1,5,12,15,27 o 36. Grunden kvar. Här låg troligen den äldsta bebyggelsen i byn med bostaden i vinkel sammanbyggd med ladugården. Anor från 1600-talet. Här mynnade vägen från Klockhammar, den enda körbara till byn.
P	Rustorpet	Grunden efter bostadshuset, byggt ca 1800, tillbyggt före 1930. Bild 5,6,10,15,27 o 36 Efter Karl Jansson, född 1821, kallad Bergslagskungen(se mer nedan), fick hans son Isak överta gården 1882 – 1919. Hans äldste son Karl Isaksson tog därefter vid 1919 – 1951. Karl och hans hustru Alva(piga hos Isak) fick åtta barn, av vilka flera är i livet. De har vuxit upp här tillsammans med hustrun Alvas son Alvar.

Se er runt omkring på allt som minner om den stora trädgård som funnits. Än syns fruktträd, buskar och blommor. Trots enkla förhållanden, var man mån om det vackra.
Siste brukare i Tomasboda var Alvar Isaksson.
1965 brändes byggnaderna på Rustorpet.

Markering	Plats	Beskrivning
A	Stenmur	Den märkliga muren. Varför byggdes den här? Bild 26.
B	Wägragrinna	Grinden där korna från Wägerstorpet släpptes på bete. Närmast ligger "Hagabacken", ett inhägnat område där djuren fick beta under våren och hösten. Inhägnaden gick fram till Rusasjön som i Tomasboda kallades Tomasboda tjärn. På sommaren gick korna lösa på skogen. Bjällran talade om var. Korna visste till vilken grind de skulle gå vid mjölkningsdags. Där samlades de i god tid. Grindar var förresten en vanlig träffpunkt för alla, t ex ungdomar. Hela byn var omgärdad av trädgårdsgårdar eller stenmurar. Fyra grindar fanns ut från byn. Här gick barnen till Blankhults skola. Nuvarande grind har tillverkats efter gammal förebild av Edvin Isaksson född i Rustorpet.
C	Vallgata	Här är vallgatan, som ledde från grinden till ladugården. Den är byggd av stenmurar. All uppodlad mark omgärdades med stängsel för att inte korna skulle gå in där. Man var aktsam om höskörd och säd. Dessa stenmurar har lagts av Johan Wäger ca 1880 av sten som brutits upp från åkrarna. Bild 23 o 24
D	Wägerstorpet	Vagnskjul. Takstolarna låg direkt på stenmurarna. Namnet Wägerstorpet kommer efter siste brukaren Lars Wäger.
E	Wägerstorpet	Grunden efter Wägerstorpets sista ladugård från ca 1880 byggd av "rödfyr" (slagg från aluntillverkning i t ex Latorp) och kalk. Hittar ni vandringsen? Den drogs av två hästar. Att köra dem varv efter varv var en barnsyssla. Efter ca 40 varv var det dags för städning runt tröskverket och en paus. Gå gärna ett par varv. Att tröska var ett lagarbete som sysselsatte ca 10 man där mataren var den som regerade.
H	Wägerstorpet	Kombinerat dass och svinstia. Grisen var i gropen.
J	Wägerstorpet	Grunden av bostadshus från ca 1800. Bild 2, 7, 27 o 36. Detta hus var ursprungligen i en våning och lägre. Det kortades och byggdes på. De stora fönstren lär ha tillkommit genom att Wäger beställde nya fönster hos en snickare som tillverkade dem efter fel mått. Större öppningar sågades då upp. Huset revs på 1940 – talet.
I	Wägerstorpet	Gamla bostadshuset från 1785? Utnyttjades enligt uppgift som torv- och vedbod. Till torpet hörde inte så mycket skog därför bröts torv ur mossen som bränsle. Den djupast liggande var lämpligast.

Markering	Plats	Beskrivning
K	Wägerstorpet	Ruinen efter källaren som rasat igen. Bykplats efter stigen. Här hade byborna stortvätt vår och höst. Mellan träd spändes linor att hänga tvätten på för tork och blekning. Det berättas att tvätten avslutades med att mor Alva på Rustorpet kokade enbärdricka i "18-kannersgryta"(ca 47 liter) på tre ben av enbär som barnen plockat.
F	Åkermark	Här uppe var det åkermark för ca 75 år sedan ner mot östra mossen(G). I dag delvis hög skog. "Ängen är åkerns moder" <i>Ängarna o skogen gav bete åt djuren, djuren gav gödsel, gödseln gav näring åt åkrarna så att skörden blev god, Skörden gjorde att man fick mat på bordet.</i> Åkern var dyrbar. Vägarna försökte man dra utanför odlingsbar mark. Även byggnader placerades så att inte god åkermark gick förlorad. Man hade växelbruk t ex råg, insådd vall, hö, havre, potatis. På våren och hösten betade djuren i inhägnade beteshagar nära gården men på sommaren gick korna lösa och betade i skogen. Om vintern fick korna "skranthö" o ängshö utdrygat med havrehalm. Mängden mjölk sjönk under vintern. Av mjölken kärnades smör och ystades ost. Höet gick till hästarna. De måste ha bra mat för att orka i skogen Smör, ost, kalvar och grisar såldes ibland vilket gav kontanter till nödvändiga inköp såsom socker o salt, medicin, kaffe, tyg, nål o tråd mm. Skogsarbete var en viktig bisysselsättning i Tomasboda, som gav intäkter. Annars var det byteshandel som rädde. Dagsverken hos varandra var handelsvara.
M	"Björnvråa"	Stenmur i 1859 års ägräns mot Rustorpets ägor. Hit ner gick åkermarken. Varför namnet?
L	Wägerstorpet	Ruin efter smedja.
X	Rågång	Gräns mellan Wägerstorpet och Rustorpet.
Y	Väg	Gamla vägen till byn från Klockhammar.

Markering	Plats	Beskrivning
Ö	Scoutstugan	Karl Jansson byggde sig en "undantagsstuga"(fördelsmannastuga) 1896 genom att flytta överbyggnaden vid Rustorpets källare hit och bygga om den. Han bodde här till sin död 1901. Stugan användes bl a som scoutstuga tills den revs 1965. Bild 9, 32 o 33. Karl Jansson var en färgstark person, kallad "Bergslagskungen". Han var också mycket driftig och hade stort förtroende. Han var en erkänt duktig liesmed. Något som han lärde vidare till sina söner. "Bergslagskungen"("B") bodde under sitt liv i något av de fyra bostadshusen i Tomasboda. - I Wägerstorpet, (där han föddes) gift med Maja-Lena som avled 1852 (Maja-Lena hade 5 barn o fick 6 barn med "B") - I Rustorpet efter gifte med Magdalena 1856. (Magdalena hade 4 barn och fick 6 barn med "B") ----- Magdalenas man Frans Ersson dog av "förkylning" 1855 på en kvarnresa till Ervalla blott 36 år gammal. (Misstanke fanns att han blivit förgiftad av sin fru.) "B" som ju blivit änkeman några år tidigare gifte sig med Magdalena och kunde flytta in på Rustorpet. Som mest bodde 14 personer samtidigt i Rustorpet! Man kan förstå att det var trångt ----- - I Kilsbergsstugan efter att Rustorpet delats 1884 (där sonen Isak tog vid). "B" hade planer att flytta ladugården, att bygga en ny smedja och att bygga sig ett hus på Kyrkberget. Detta blev inte av. - I Scoutstugan sedan sonen Gustav gift sig och övertagit Kilsbergsstugan 1896. "B" sa att 21 personer kallade honom för far(far o styvfar)
BB	Kilsbergsst.	Kvarvarande del av stallbyggnaden. Bild 5 o 27.
AA	Kilsbergsst.	Grundrester av den rivna delen av stallet.
SP	Skulpturpark	Djurmotiv av Gunnar Backlund. Tjäderspel, varg och lo.
EE	Grönsaksodling	I den varma sluttningen odlades förr grönsaker t ex, kålrötter o rovor. Numera beskogat.
DD	Odlingsrösen	
CC	Fotbollsplan	Scouterna hade här en fotbollsplan. En glänta i skogen är vad som finns kvar samt rester av en kiosk. Bild 29.
SS	Skulpturstig	Skulpturer av Gunnar Backlund.

Markering	Plats	Beskrivning
Grillplats		Vid Berslagsleden finns här en grillplats och nyuppfört vindskydd.
Norr om grillplatsen		Alvar Isakssons minnessten passeras (1917.10.11 – 1995.09.12). Alvar var siste brukare i Tomasboda, 1951-1959, då han flyttade till Blackstahyttan. Under många år var han Kilsbergsstugans "tomte". Han vandrade stigen upp till stugan och skötte slätter med lie, eldning, vedhuggning mm
Ä	Kilsbergsstugan	"Karl Jansatorpet" byggdes 1882 då Rustorpet delades. "Bergslagskungens" son Gustav brukade Kilsbergsstugan åren 1896-1918 då han dog. Under 1920 talet var stugan omväxlande bebodd och öde. Frälsningsarmens scouter höll till där eller i Scoutstugan. Sida 11, 22, 24, 28, 39 o 40. 1928 bildades Föreningen Kilsbergsstugan . Ur dess stadgar kan läsas att föreningen skall "– genom anskaffande och underhållande av en eller flera byggnader å lämplig plats i Kilsbergen -- bereda tillfälle till friluftsliv. " Efter tillmötesgående från ägarna, Frösvidals säteri, har föreningen sedan 1932 fått disponera Kilsbergsstugan mot att föreningen sköter huset. Servering i stugan drevs av Karin o Kalle Lager under åren 1934-1969! De gick under alla dessa år från Klockhammar och bar med sig det som behövdes i serveringen. När de inte orkade längre kom nykterhetsscouterna in som räddare och tog över serveringen. De har sedan dess haft servering i stugan vintertid. Föreningen Kilsbergsstugan svarar för underhållet av byggnaden och dess närmaste omgivningar. Stugan är öppen med servering för allmänheten söndagar under tiden november tom april och vid vissa andra tillfällen (se annons). Köp något gott eller åt gärna din medhavda matsäck i denna fantastiska miljö. Alla är välkomna till Kilsbergsstugan!
Tavla	Flaggstången	Slut på Kulturstigen. Glöm inte att lämna tillbaka lånekarta!

Tack för visat intresse!

Stig varligt främling, in från vandringsleden,
där stundens rop och dagens känslor eka.
Här slumrar minnets gård, där dröm och sägen
ur-det förflutna viska, vemodsveka.
Om våra fäders liv i tid förgången,
om kraft, som burit och om kraft som bär.
Och om du är i nuets tankar fången,
du kände dock, att du var hemma här.

VÄGRAGRINDEN

"Gatfallet". Namnet på den plats där vallegatan, som sträcker sig från ladugården till den plats där den odlade marken slutade mot skogen.
Hit motades korna ut varje morgon då de hade mjölkats. De gick sedan hela dagen i skogen och betade, åt gräs, löv och svamp. Vatten visste de var det fanns, bäckar, källor och sjöar. Fram mot kvällen kom de tillbaka till gatfallet. Några av korna hade en klocka – "koskälla" – i en rem om halsen för att gårdsfolket skulle höra var de fanns.

"Gatfallet" var alltid en fint upptrampad plats, där korna kunde ligga och idissla om de kom hem tidigt från skogen, tills att gårdsfolket hade tid att hämta dem för mjölkning och göra i ordning i ladugården, där de låg och sov till nästa morgon.

Vid Tomasboda fanns ytterligare tre grindar. Alla med olika namn. På vägen mellan Klockhammar och Bocksboda fanns sex grindar också med olika namn. Ortsbefolkningen visste då vid samtal, som gällde grindar, den exakta platsen.
Denna är vägragrinden. Namnet kom från gårdsfolket som hette Wäger.

Och om vi än på skilda vägar famla,
här kunna våra tankar stämma möte.
Vi är alla barn av dessa gamla,
som bröto mark ur ödemarkens sköte.
Vår aftonvisa är ej mer densamma,
som en gång farfarsfarfar gnolat den.
Men sjung dess melodi vid brasans flamma
så skall vår längtan känna den igen.